

ALBERTO FORTIS: PUT PO DALMACIJI, Globus Zagreb, 1984, biblioteka Posebna izdanja, priredio dr J. Bratulić, prijevod M. Maras, str. XXVII + 303, naklada 5000 kom., 1700 dinara

Alberto Fortis, opat bez opatije, radoznali hodoljubac, promatrač prirode, običaja ljudskih i starina, poduzeo je prije dva stoljeća nekoliko putovanja iz Italije u Dalmaciju. Njegov znanstvenjački putopis pojavio se u Veneciji na talijanskom jeziku, da bi ravno poslije 210 godina bio preveden na jezik naroda koji je Fortis s toliko zanosne energije opisivao. Doduše izvjestan izbor iz Puta bio je objavljen u časopisu »Nedjeljna Dalmacija« tokom 1974. godine (prijevod i komentar Ž. Vekarić), ali putevi i saznanja svestranog hodologa iz Padove još nisu bili protumačeni širem našem auditoriju.

Godine 1974. povodom 200-godišnjice prvog izdanja putopisa (Venezia 1774) pojavio se pretisak *Viaggio in Dalmazia* u kolaboraciji izdavača Otta Sagnera iz Münchena i IP »Veselin Masleša« iz Sarajeva. U ovom solidnom fototipskom izdanju predgovor je napisao dr J. Vuković, a izbor iz bibliografije dr P. Rehder. Čini se da ovaj egzemplar nije bio objelodanjen u većoj nakladi (nema ga odavno u prodaji), a do venecijanskog izdanja teško je doći, pa će pojava prijevoda Puta, u izvršnoj grafičko-tehničkoj i dizajnerskoj obradi, popuniti taj nedostatak.

Knjiga je ukomponirana iz više cjelina. Str. V — XXIV iscrpan predgovor J. Bratulića, str. XXV — XXVII izbor iz bibliografije o A. Fortisu, u kojem impresionira broj radova dra Žarka Muljačića, nedvojbeno najboljeg fortisologa danas, I svezak, str. 3—114, opis puta od Zadra do Sibenika, str. 115—145, putovanje iz Budima u Drinopolje od Antuna Vrančića, sastavljeno 1553. godine, u prijevodu D. Novakovića, II svezak, str. 149—265, opis putovanja od Trogira do Neretve, str. 266—288, prijevod Appendixa iz engleskog izdanja (kojeg nema u venecijanskom izdanju), gdje se govori o otoku Pagu, Krku, primorskom dijelu Hrvatske

i Lici, str. 289—293, kazalo osobnih imena, str. 294—299, kazalo zemljopisnih naziva.

Prijevod je objavljen na bazi izdanja iz Venecije 1774. godine (presso Alvise Milocco, all'Apolline), dok se u reprint-izdanju München-Sarajevo 1974. to ne vidi. Čini se da nije u pitanju isti venecijanski izdavač.

Uz sve hvale za ovo zacijelo ukusno Globusovo izdanje, mogli bismo dodati nekoliko manjih primjedaba.

Fortisovo izdanje Viaggia popraćeno je sa 13 crteža (7 u prvom dijelu i 6 u drugom), uz dvije zemljopisne karte: Zadarsko-šibenska regija u prvom dijelu i u drugom Primorje sa zaleđem od Trogira do Neretve. U reprintu 1974. crteži i karte tehnički su izvrsno tiskani i uporabljivi. To, međutim, ne možemo reći za iste u prijevodu, koje se ponešto razlikuju od onih u reprintu. Crteži su prilično blijedo otisnuti, bez legendi su, što nije slučaj u pretisku Viaggia 1974. Radi se ipak o značajnijim detaljima koje je učeni opat »snimio«, kao: Panorama Ostrovice, šibenske luke, Marjana, ruine ispod Rogoznice, Burnuma, Aserije ili primjercima morske flore i faune. S etnološkog gledišta vrijedni su opisi narodne nošnje iz primorskih krajeva, kao: Djevojke iz Kokorića (Vrgorac), Kotara ili vojvode Pervana iz Kokorića. Njihovi prikazi (str. 56. i 57) nisu tako dobri i minuciozni kao u Viaggiu '74 (str. 61—62). Nadalje, dvije zemljopisne karte u reprintu (str. 5—6, I dio, i str. 11—12, II dio) vrlo su precizne i čitljive. Karte u prijevodu nečitko i marginalno su otisnute na omotu korica knjige i unutarnjem dijelu korica. Ti Fortisovi zemljovidi vrlo su dragocjeni za geografa i onomastičara, jer su toponimi izvanredno točno reproducirani, što nije bio slučaj kod tadašnjih kartografa. Primjerice na karti, kao i u tekstu, ima zanimljivih podataka o jednom dijelu Hercegovine (predjeli između Ljubuškog i Gabele), o čemu pripremamo poseban rad.

Na početku prijevoda navedeno je da su Fortisove i prevodiočeve bilješke označene zvjezdicama, pa tako čitalac ostaje u nedoumici o čijim se fusnotama radi. Ponegdje stoji iza bilješke op. prev. što se moglo uraditi na još kojem mjestu. Ipak, poredeći reprint i prijevod, malo je prevodiočevih bilježaka. Gotovo sve Fortisove bilješke prevedene su, bilo s talijanskog ili latinskog jezika, osim njih nekoliko. Možda je trebalo provesti i dvojni paginaciju, kako bi se znalo gdje se stranica originala nalazi u prijevodu.

Postoji također izvjestan broj nepreciznosti kod bilježenja toponima i antroponima. Na str. 32. stoji Teuca /u Viaggiu isto/, o čemu se moglo pripomenuti u bilješci da se radi o imenu Teuta. Ponegdje A. Fortis ima pogrešan akcenat na grčkim riječima, kao trapéza (Viaggio, 48), dok u prijevodu str. 34. stoji pravilno trápéza, što nije napomenuto. Na str. 78, bilj. 6, J. Bratulić

veli da je K. Peutinger bio vlasnik jednog Itinerarium Antonini, koji se po njemu prozvaao Tabula Peutingeriana. Podatak je netočan, jer se ta dva kartografska izvora razlikuju /v. I. Bojanovski, Dolabelin sistem cesta, Sarajevo, 1974, 20/. Na str. 130. i 131. dati su prijevodi 11 latinskih sepulkralnih natpisa (korigiranih prema Momsenovom CIL). Bilo bi ipak temeljnije da su natpisi tradirani latinskim jezikom, a u bilješkama dati prijevodi. Porfirogenetov toponim Rastoca (str. 234) naveden je prema Fortisu Rasotza dok bi korektno trebalo pribilježiti 'Rástotza (v. P. Skok. Kako bizantski pisci pišu slovenska mjesna i lična imena, Staro-hrvatska prosvjeta, N. S. I, 1927, 181). Ne znamo zašto je četiri puta preveden Fortisov hidronim »Lago di Bachina« kao Bačinsko jezero umjesto Bačinsko jezero (v. K. Jurišić, Nazivi naselja Makarskog primorja, Makarski zbornik, I, 1970, 107). Na str. 234. stoji Porfirogenetovo Labienitza (u Viaggiu isto), što je u napomeni trebalo korigirati u Labinetza (Skok, o. c., 175). Na nekoliko mjesta u Putu prevodilac transkribira ime koje Fortis navodi »Pervan di Coccorich« u Prvan iz Kokorića. No prezime i danas egzistira kao Pervan u selu Kokorići, u okolici Metkovića, Sinja i Drniša (v. Leksik prezimena SRH, Zagreb, 1976, 499). Na str. 238. Fortisovo Xaxabie transkribirano je kao Žažablje, bez primjedbe da treba stajati Zažablje (v. P. Anđelić, Srednjovjekovna humska župa Žaba, Hercegovina 3, 1983, 38).

Ipak ovih nekoliko primjedaba ne može umanjiti komplimente tom vrijednom poduhvatu i dobroj knjizi. Prijevod je lagan i čitljiv, a štivo velemudrog Fortisa zanimljivo. Treba li napominjati kako sada pred geografima, povjesničarima, etnolozima, lingvistima, arheolozima, botaničarima i inim strukovnjacima stoji korisno i značajno gradivo. Hvalu zaslužuju izdavač, urednik, prevodilac i priređivač. SIC SCRIBITUR DE DALMATIA!

Radoslav Dodig